

Motion till riksdagen 2017/18:4184

av **Linda Snecker m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2017/18:250 En ny strafftidslag

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår propositionen i den del som avser förslag om att när ett fängelsestraff har börjat verkställas och hovrätten skärper fängelsestraffet ska hovrättens dom eller beslut gälla omedelbart, om inte rätten beslutar något annat.
2. Riksdagen avslår propositionen i den del som avser förslag om ökad flexibilitet när det gäller att ta in en dömd i häkte eller polisarrest i samband med att hen ska överföras eller förpassas till en kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straff.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör återkomma med förslag som ligger i linje med vad som föreslås i utredningsbetänkandet Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52) när det gäller barn och häktning och tillkännager detta för regeringen.

2 Propositionens förslag

Regeringen föreslår i propositionen en ny strafftidslag i syfte att göra verksamheten mer effektiv och rättssäker. Förslaget innehåller bestämmelser om när fängelsestraff får verkställas och hur strafftid ska beräknas. Det innebär en modernisering och omarbetning av regelverket för att göra det tydligt och enklare att förstå och tillämpa. Den nya lagen innebär även en anpassning till systemet med överförande av straff mellan olika länder.

Vänsterpartiet ser positivt på att lagstiftningen moderniseras och förenklas. Vi är överlag nöjda med och står bakom regeringens förslag förutom på ett par för oss centrala punkter. Vi redogör nedan för vår syn på rättspolitikerna för att sedan ta upp vår kritik mot regeringens proposition.

3 Vänsterpartiets rättspolitiska grund

Rättspolitiken handlar i grund och botten om trygghet och säkerhet. Trygghet för allmänheten att kunna leva sitt liv i frihet med de mänskliga rättigheter vi har kommit överens om. Trygghet att samhället står upp mot brottslighet och finns där för hjälp och stöd när vi behöver det som allra mest. Trygghet att sent på kvällen kunna gå en promenad utan att det händer någonting. Från att ha legat på en stabil nivå under en tioårsperiod har den upplevda otryggheten ökat under de senaste två åren. När tryggheten är stor är det något som inte särskilt många reflekterar över. Men när tryggheten och säkerheten minskar påverkar det livet på många olika plan. Kvinnor och hbtq-personer upplever i betydligt större utsträckning än män otrygghet i offentliga miljöer. I Brottsförebyggande rådets (Brå) trygghetsundersökning för 2016 svarade en tredjedel av kvinnorna att de antingen kände sig ganska otrygga, mycket otrygga eller att de inte går ut i det egna bostadsområdet sent om kvällarna på grund av otrygghet. Bara en tiondel av männen svarade likadant. Det är ett av alla skäl till att rättspolitiken alltid måste genomsyras av ett feministiskt perspektiv.

Det är viktigt att allmänheten har ett högt förtroende för och tilltro till rättssystemet. Det måste även finnas en demokratisk kontroll och insyn i rättsväsendet så att det kan tjäna allas bästa. Rättsväsendet är en av de viktigaste delarna i ett demokratiskt samhälle. Utan ett väl fungerande rättsväsende får vi ett samhälle där den starkes rätt blir den lag som råder.

Vänsterpartiet tycker att det talas för mycket om strafflängder och hårdare straff. Vi vill i stället angripa kriminalitetens orsaker och fokusera på det brottsförebyggande arbetet. Vänsterpartiet anser därför att förståelse, kunskap samt relevant vård och behandling är en mer framgångsrik väg än att generellt införa hårdare straff. Längden på straffen avskräcker i väldigt liten utsträckning människor från att begå brott. Strängare straff kan vara positivt om det medför en starkare prioritering inom rättsväsendet samt ökade resurser för att utreda brotten, men det har inget eget värde. När brottsligheten redan är ett faktum måste samhället sätta gränser i form av straff. Huvudsyftet måste dock alltid vara att återföra brottslingen till samhället och ett liv i frihet. Vänsterpartiet är starkt emot dödsstraff och anser att livstidsstraffet ska ersättas med tidsbestämda straff.

Antalet poliser spelar roll för att förebygga brott, men det behöver också uppmärksammas hur poliserna arbetar och vilka arbetsuppgifter som är prioriterade. Vänsterpartiet anser att det brottsförebyggande arbetet är ett långsiktigt arbete som kräver en helhetssyn på samhället. Grundförutsättningen för att kunna förebygga brott är ett starkt välfärdssamhälle med en välfungerande omsorg och skola samt tillgång till arbete och bostäder.

En framgångsrik kriminalpolitik måste därför ha sin utgångspunkt i en analys av de sociala villkor under vilka människor lever. De ökade klassklyftorna i samhället och den ökade segregationen samt neddragningarna inom viktiga socialpolitiska områden skapar en grogrund för kriminalitet och missbruk. När människor upplever ett utanförskap, inte får ta del av det goda i samhället och inte får delta i dess uppbyggnad kommer samhällets normer och regler inte att vara giltiga för dem. En generell och solidarisk välfärdspolitik som syftar till ökad delaktighet och till att minska klassklyftorna måste därför tillsammans med en tydlig och konkret feministisk politik utgöra grunden för en progressiv kriminalpolitik. Rättsväsendet kan därför inte vara det viktigaste verktyg vi

använder för att långsiktigt påverka brottsutvecklingen, men rättsväsendet har likväl en mycket stor betydelse och är en fundamental del av ett demokratiskt samhälle.

3.1 Kriminalvård

Den moderna kriminalvården bygger på den s.k. normaliseringsprincipen. Det innebär att verkställigheten i både teori och praktik ska organiseras så att en anpassning till livet utanför anstalten blir så enkel som möjligt. För att detta ska fungera så krävs det bland annat att kriminalvården och övriga relevanta instanser i samhället samverkar.

Kriminalvården måste vara tillgänglig och inkluderande för alla. Oavsett psykiskt eller fysiskt funktionshinder måste vistelsen på anstalt fungera. Frivård är kriminalvård som äger rum ute i samhället. Frivården övervakar klienter som är villkorligt frigivna, har skyddstillsyn, samhällstjänst eller övervakas med hjälp av intensivövervakning med elektronisk kontroll, s.k. fotboja. Merparten av dem som döms till kriminalvård finns i frivården, vilket är runt 12 000 personer. Dagens kriminalpolitiska debatt och politiska beslut och ställningstagande förespråkar längre och hårdare straff, samtidigt som alla forskningsresultat både i Sverige och i utlandet visar att frihetsberövande påföljder är ineffektiva. Inte heller Kriminalvården efterfrågar längre straff, utan menar att myndigheten kan göra mer och bättre arbete inom frivårdens ramar med behandlingsprogram och kontroll i frihet. Frihetsberövandet åstadkommer stort lidande och leder till att den dömde anstaltsanpassas.

När politiska beslut leder till längre straff som leder till en ökad anstaltsanpassning är det ännu viktigare att utslussningsåtgärderna är välorganiserade, effektiva och transparenta samt att det finns en bra kommunikation mellan myndigheter och kommuner. Vänsterpartiet vill dock att vi pratar om inslussning i stället för utslussning, eftersom det viktigaste inte är att slussas ut från kriminalvården, utan att alla ges en reell chans att slussas in i samhället igen. När inslussningen inte fungerar drabbar det individen hårt. Självmondsstatistiken för nyligen frigivna är ovanligt hög, allra högst är självmondsrisken de första månaderna efter frigivningen. Tyvärr fungerar inte inslussningen i samhället särskilt väl, det finns inte alltid upparbetade relationer med relevanta myndighetspersoner som socialtjänst och arbetsförmedling och den som ska frigges. Samverkan mellan den statliga nivån och den regionala och kommunala varierar stort beroende på region och kommun.

4 Omedelbar verkställighet vid skärpt straff i högre rätt

Regeringen föreslår i propositionen att om ett fängelsestraff har börjat verkställas och hovrätten skärper fängelsestraffet ska hovrättens dom eller beslut gälla omedelbart, om inte rätten beslutar något annat. Bestämmelsen gäller inte fängelsestraff som börjat verkställas enligt lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll. Regeringen anför som skäl att det i praktiken har visat sig att det med den nuvarande ordningen kan uppkomma avbrott i verkställigheten i det fall den dömde hinner avtjäna tingsrättens dom eller beslut innan hovrättens skärpta dom eller beslut har vunnit laga kraft.

Regeringens förslag innebär ett avsteg från huvudregeln om att ett fängelsestraff får verkställas först sedan det vunnit laga kraft mot den dömde. Hovrätten för Västra

Sverige anser att det inte finns tillräckliga skäl för att frånga huvudregeln, och Sveriges advokatsamfund står inte bakom förslaget.

Vänsterpartiet har förståelse för att det i praktiken är enklare om verkställigheten kan pågå utan avbrott vid en skärpt hovrättsdom. Men rent praktiska bekymmer för Kriminalvården kan inte motivera ett så pass stort avsteg från huvudregeln som regeringen föreslår. Vänsterpartiet menar att huvudregeln om att en dom ska ha vunnit laga kraft innan ett fängelsestraff får verkställas bör gälla även fortsättningsvis.

Riksdagen bör avslå propositionen i den del som avser förslag om att då ett fängelsestraff har börjat verkställas och hovrätten skärper fängelsestraffet ska hovrättens dom eller beslut gälla omedelbart, om inte rätten beslutar något annat. Detta bör riksdagen besluta.

5 En mer flexibel intagning av dömd i häkte och arrest

Regeringen föreslår i propositionen en ökad flexibilitet när det gäller möjligheten att ta in en dömd i häkte i samband med att hen ska överföras eller förpassas till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelsestraff. Den dömd ska i sådana fall tillfälligt få tas in i polisarrest. Är den dömd under 18 år får hen tas in i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt. Tiden i häkte får inte överstiga 7 dagar om det inte finns särskilda skäl. Vid särskilda skäl föreslås en maxgräns i häkte på 30 dagar. Den sammanlagda tiden i polisarrest och häkte får inte överstiga de angivna tidsramarna. Bestämmelserna ska även gälla då en intagen har avvikit och ska återföras till kriminalvårdsanstalt.

Redan i dag finns det möjligheter att tillfälligt ta in den som ska förpassas till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelse i häkte eller polisarrest i avvaktan på beslut om anstaltsplacering. En sådan förvaring får även ske om det behövs med hänsyn till transportförhållanden. Enligt förarbetena och praxis bör en sådan tillfällig förvaring inte pågå länge än någon eller några dagar.

Sveriges advokatsamfund, som visserligen ser positivt på att det i lag tydliggörs när och under vilka förutsättningar dömda får tas in i häkte eller polisarrest, motsätter sig förslaget bl.a. med motiveringen att det i ökad utsträckning möjliggör att dömda förvaras i häkte eller polisarrest. Samfundet anser att en förvaring i häkte endast bör kunna användas under en mycket kort tid. Även Riksdagens ombudsmän (JO) uttrycker betydande oro för att tiden i häkte i många fall kan komma att pågå under det maximala antalet dagar. Lagrådet anser att det ur rättssäkerhetssynpunkt är en fördel att det i lagen har angetts tidsgränser för placering av en dömd i häkte. Dock bör det enligt Lagrådet krävas synnerliga skäl för att förvaringen i häkte ska få överstiga sju dagar. Barnombudsmannen (BO) avstyrker förslaget i den del det innebär att barn som dömts för brott även fortsättningsvis ska få hållas i förvar i polisarrest i väntan på överföring eller förpassning till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av fängelsestraff.

Vänsterpartiet har full förståelse för att dömda personer tillfälligt kan behöva tas in i häkte eller i särskilda fall i polisarrest i samband med att de ska transporteras vidare till en kriminalvårdsanstalt. Behovet kan t.ex. uppkomma om den dömd avvikit från verkställighet vid kriminalvårdsanstalt eller i väntan på att en riskbedömning måste göras vid ett placeringsbeslut. Vi anser dock att dagens reglering är fullt tillräcklig för

att hantera uppkomna behov av sådan tillfällig förvaring. Häktning i sig innebär en stor påfrestning för den som häktas. Redan genom frihetsberövandet har den häktade fått sina fri- och rättigheter inskränkta på ett omfattande sätt. Vi är emot en utvidgning av möjligheten till förvaring av dömda i häkte och polisarrester eftersom den miljön är dokumenterat nedbrytande för de intagna. Barn under 18 år bör enligt vår mening inte över huvud taget placeras i häkten och arrester.

Riksdagen bör avslå propositionen i den del som avser förslag om en ökad flexibilitet när det gäller att ta in en dömd i häkte eller polisarrest i samband med att hen ska överföras eller förpassas till kriminalvårdsanstalt för verkställighet av straff. Detta bör riksdagen besluta.

6 Särskilt om häktning och arrestering av barn

Vänsterpartiet vill att det införs ett förbud både mot isolering av unga och mot att placera barn och unga i häkten. Vänsterpartiet vill även att det skyndsamt genomförs förändringar som innebär att barn som misstänks för brott som kräver häktning placeras i en miljö som är särskilt anpassad för barn och unga.

Sverige har sedan 1991 blivit regelbundet kritiserat av FN:s och Europarådets tortyrkommittéer för långa häktningstider och isolering av misstänkta genom restriktioner. Kritiken mot Sverige har inte bara upprepats under många år utan dessutom varit mycket omfattande, då de intagnas situation bl.a. har beskrivits som inhuman och förnedrande, främst på grund av omfattningen av restriktionerna som innebär långa tider av isolering. Kritiken från FN:s tortyrkommitté har varit särskilt hård vad det gäller isolering av unga i polisceller eller andra förvar, och kommittén anser att Sverige bör avskaffa det systemet. I dag kan unga människor isoleras i 22 timmar om dygnet under långa perioder. FN oroas över de självmord och självmordsförsök som har skett bland unga som placerats i häkte och som tros vara ett resultat av isoleringen. FN-kommittén kräver att Sverige helt avskaffar isolering av barn i polisarrest, i häkte och på särskilda ungdomshem samt utreder självmordsfallen i häkten.

Våren 2013 kom Barnombudsmannens rapport, Från insidan – Barn och ungdomar om tillvaron i arrest och häkte, om häktade barn som misstänks för allvarliga brott. Den visar hur barn och unga utsätts för behandling som strider mot barnkonventionen och EU-regler.

Eftersom barn skiljer sig från vuxna när det gäller såväl fysisk som psykisk utveckling samt känslomässiga och utbildningsrelaterade behov så är det självklart att unga som häktas är extra utsatta för den stress och påfrestning som både häktningen i sig och isolering innebär. Forskning visar att isolering redan efter några dagar är skadlig för en människa och att den orsakar framför allt psykiska, men ibland även fysiska, skador. Särskilt skadlig är isolering för personer under 18 år. Att som barn vara inlåst i ensamhet nästan dygnet runt innebär en stor påfrestning och är skadligt även om det endast pågår under kort tid. Barnen drabbas dock inte enbart psykiskt av inlåsningsen. Även kroppsliga funktioner som balans och motorik försämras markant.

I SOU 2016:52 lämnas förslag som går i linje med det Vänsterpartiet efterfrågar. Häktade som vid tiden för verkställigheten av häktningsbeslutet inte har fyllt 18 år ska enligt förslaget förvaras på ett särskilt ungdomshem. I de fall det finns mycket starka skäl mot förvaring på ett särskilt ungdomshem får dock åklagaren besluta att barnet i

stället ska förvaras i häkte. Utredningen vill också att isolering av unga förbjuds. Utredningen föreslår att den som inte har fyllt 18 år och är häktad, alternativt anhållen men placerad på häkte, ska ha rätt till minst fyra timmars vistelse tillsammans med någon annan varje dag, men understryker att det är en absolut miniminivå.

Vidare gav regeringen i december 2017 Kriminalvården tillsammans med Åklagarmyndigheten och Statens institutionsstyrelse i uppdrag att analysera hur situationen för barn som frihetsberövats kan förbättras och lämna förslag på åtgärder.

Vänsterpartiet anser att det är motsägelsefullt att låta propositionens föreslagna bestämmelser om ökad flexibilitet när det gäller att ta in en dömd i häkte eller polisarrest omfatta barn under 18 år samtidigt som ovannämnda översyn pågår. Regeringen bör snarast återkomma med förslag som ligger i linje med vad som föreslås i utredningsbetänkandet Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52) när det gäller barn och häktning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Linda Snecker (V)

Nooshi Dadgostar (V)

Maj Karlsson (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Hamza Demir (V)

Karin Rågsjö (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)